

Oponentský posudek diplomové práce Šárky Kindlové
Feminismus v českém mediálním diskurzu: případová studie

Diplomová práce Šárky Kindlové usiluje o aplikaci diskurzivněhistorického přístupu v CDA na mediální kauzu zrušení fotografické výstavy v rámci Týdne vědy a techniky v knihovně AV ČR. V teoretické části se věnuje jednak světové historii ženského hnutí a současné české ženské otázce, jednak představení kritické analýzy diskurzu obecně a přístupu Ruth Wodakové zvlášť. V praktické části práce nejprve aplikuje zvolený analytický přístup na jeden text s kauzou zrušení výstavy nijak nesouvisející, stručně popisuje analyzovaný diskurz a výběr analyzovaných textů a nakonec přistupuje k naplnění hlavního cíle práce. Přílohy práce zahrnují všechny analyzované mediální texty, reprodukce fotografií, o něž se vedl spor, a detailní analýzu jednoho (arci významného) textu.

Z hlediska použitého přístupu (mám na mysli CDA obecně) je zákonité a současně paradoxní, že případ diskurzu o feminismu dělá z předmětné kauzy až perspektiva, jíž ji autorka práce uchopuje. Tyž konvolut textů by bylo lze analyzovat např. jako případ diskurzu o cenzuře umění, namísto dějin ženského hnutí by pak byly v teoretické práci zmapovány dějiny cenzury. Tohoto východiska si, zdá se mi, autorka práce není vědoma a mnohost perspektiv, z nichž autoři analyzovaných textů vycházejí, a kontextů, do nichž zrušení výstavy kladou, vlastně nezvažuje: analyzované texty rozděluje prostě na *feministické*, *antifeministické* a *středové* (tak v textu, na obr. 6 tuto množinu označuje jako *mainstream*), ač mnohé texty, které se kriticky vyjadřují k některému z tvrzení, jež zazněla na feministické straně diskurzu, nelze za antifeministické označit v žádném případě, nemá-li být *antifeminismem* jakkoli motivovaný nesouhlas s jakýmkoli vyjádřením feministů na jakékoli téma. (Nutno ale dodat, že rozdělení textů na feministické a antifeministické po autorce požadovalo zadání práce.)

Cílem práce je podle jejího úvodu „zmapování jazykových a narativních strategií směřujících k dosažení komunikačního úspěchu a dominance v rámci diskurzu“. Co jsou *jazykové a narativní strategie*, není v práci vysvětleno. Předpoklad, že se produktoři textů snaží o komunikační úspěch, je v teorii komunikace široce sdílen; předpoklad, že každému, kdo se zapojí do nějaké diskuse, jde o *dominanci* v této diskusi, nijak široce sdílen není, např. já osobně ho kategoricky nesdílím, a autorka práce se mě přesvědčit nesnaží a v analýze s pojmem *dominance*, stejně jako *jazykové a narativní strategie*, nepracuje.

Na rozdíl od historických exkurzů hodnotím kapitoly o současném feminismu v ČR a o současném postavení ženy ve vědě v ČR jako relevantní. Ne vždy jsou však uvedená tvrzení přesvědčivá. Např. tvrzení „Působení stoupenců feminismu přispělo k překonání dosavadní[ho] biologické[ho] chápání pohlaví, kter[é] nahradil společenskovední koncept genderu“ (s. 15) je nepravdivé: tato snaha stoupenců feminismu ve veřejném mínění, ale ani v legislativě nebyla úspěšná. Navíc prakticky všechny, ne-li úplně všechny statistické výzkumy postavení žen ve vědě, citované v následující podkapitole, jsou založeny na údajích o biologicky definovaném pohlaví. Dále: na základě čeho lze tvrdit, že „v současnosti je stále věda doménou mužů“ (s. 18)? (Tvrzení není doloženo a nachází se v odstavci, v němž schází odkaz na zdroje.)

Následující oblast teoretické části práce popisuje (nezhodnocuje) základní východiska, pojmy a přístupy kritické analýzy diskurzu. Popis není vždy srozumitelný. Např. proč je přednáška *sociální praktikou*, kdežto konverzace *formou sociální interakce* a parlamentní debata *interakční událostí*

(s. 24)? Vysvětlit přístup/přínos M. Foucaulta se autorce nedaří vůbec, i pasáž o J. Habermasovi víc otázek vzbuzuje, než objasňuje. Problémem kapitoly o DHA je skutečnost, že na jedné straně se autorka při své vlastní analýze představeného postupu nezcela drží a na druhé straně používá řadu pojmů a technik DHA, které v teoretické části práce (ani jinde) nevysvětluje (např. co jsou *ideologická antroponyma*, v čem spočívá rozdíl mezi *tématy* a *koncepty*, proč se sledují nominace *správních celků* aj.).

Jak jsem uvedl výše, v analytické části diplomové práce Šárka Kindlová nejprve metodu DHA aplikuje na jeden text, který pochází z jiné doby než sledovaný diskurz a tematicky s ním souvisí jen velmi vzdáleně. Činí tak „pro ilustraci“ a z „instruktážních“ důvodů (s. 34). Není mi bohužel vůbec jasné, k čemu je taková ilustrace a autoinstruktáž dobrá; značné pochyby ve mně vzbuzuje i otázka, zda lze demonstrovat přístup sledující vývoj diskurzni události na jediném textu. Konečně pilotní analýzu samu pokládám za velmi pochybnou. Autorka v ní nerozlišuje autorskou argumentaci od citace názoru, s nímž autor nesouhlasí či jež ironizuje; některá tvrzení nadinterpretovává, u jiných konstatuje, že jsou hodnotící, ale neříká, o jaké hodnocení jde; některé argumenty pojmenovává nesrozumitelně („argument používáním prvků“, s. 38, „argument událostmi“, s. 39); nachází v textu neexistující falešnou argumentaci, neuvědomujíc si rozdíl v aktérech, jimž náležejí nekompatibilní predikace; nedoceňuje silně hyperbolický, k absurditě směřující tón analyzovaného sloupku (pro autora příznačný, přítomná analýza však intertextový a autorský kontext ignoruje), a vpsledku ani jeho žánr, vytýkajíc mu nepodkládání argumentace fakty; nedešifruje jedno z centrálních témat textu, vyjádřené ovšem spíše implicitně, totiž rozdíl mezi českou a západoevropskou mentalitou; a pojmenovává ve své analýze téma „vliv umění“ a koncept „politika“, aniž by ukazovala centrální protiklad, na nějž autor poukazuje: totiž protiklad umělecké svobody a politické byrokratičnosti.

Stejný postup (schematické stanovování témat jednotlivých výpovědí a konceptů v nich užitých, mapování argumentů, expresivity, evaluativity a metaforičnosti a seznam nominací a predikací) je v příloze práce aplikován na jeden z řady textů o sledovaném tématu (jako „ukázka analýzy“, tzn. pravděpodobně ho autorka v pracovní fázi aplikovala na všechny sledované texty).

V práci je analýza shrnuta tak, že nejprve pojmenovává, jaká byla na feministické straně sporu zmiňována témata a koncepty, jaké se objevovaly typy nominací a stereotypy, jaké argumenty byly používány a které z nich byly falešné; nakonec jsou vyjmenováni autoři textů a sociální aktéři v textech vystupující a diskurz této strany sporu je stručně zhodnocen. Poté se totéž opakuje na „antifeministické“ straně sporu; středová pozice (zpravodajství tíhnoucí k nestrannosti) je popsána na dvaceti řádcích. Ani tato analýza není přesvědčivá a její nedostatky jsou rozmanité. Zaprvé se odchyluje od zadání práce v tom směru, že jen v pár náznacích sleduje chronologický vývoj kauzy; to je velká škoda nejen proto, že vývoj diskurzu týkajícího se nějaké diskurzni události je užitečné sledovat, neboť to umožňuje poznat, jak vlastně diskurz funguje, nýbrž i proto, že statická analýza vlastně není aplikací inherentně dynamického přístupu, k němuž se hlásí. Zadruhé i kdybychom přistoupili na zásadně zkreslující rozdělení textů na feministické a antifeministické, k čemuž autorku, jak bylo uvedeno výše, vedlo zadání práce, je třeba říci, že v některých případech autorka práce přiřazuje texty na tu kterou stranu sporu mylně – zejména jde o sloupek (opět se ukazuje, že při analýze diskurzu nelze opomíjet žánr, ke kterému ten který analyzovaný text patří) Tomáše Baldýnského, který Šárka Kindlová označuje za antifeministický, neboť nerozpoznává, že je celý míněn ironicky. V menším měřítku se totéž stalo při analýze textu P. Zídka: jeho relativně vyváženou pozici diplomantka mylně pochopila jako cele antifeministickou a připsala mu stereotyp, jež ve

skutečnosti ironizoval (s. 68). Neschopnost poznat ironii považuji v kritické analýze diskurzu za zásadní selhání.

Dále mi v práci chybí jasné vymezení argumentu; mému rozumění tomuto pojmu zejména nevyhovuje, že se argumenty prostě vyjmenovávají, aniž se uvádí, jaké tvrzení podkládají, resp. pro co nebo proti čemu se jimi argumentuje (vposledku sice asi pro ukončení výstavy, nebo proti němu, ale tím by se celý diskurz zjednodušil nad únosnou mez); nehledě na to, že jsou mezi argumenty řazeny i *toposy*, ba vlastně i témata. Píše-li autorka na s. 53, čím „jsou argumenty ve feministickém diskurzu podkládány“, zmatek okolo pojmu *argument* se dovršuje. Podobně vágně se v analýze pracuje s pojmem *stereotyp*. Zprvce je s podivem, že zatímco jediná zmíněná definice vymezuje stereotyp jako výsledek společné zkušenosti a prostředek kategorizace znalostí o světě (zvláště tu upozorňuji na výrazy *zkušenost* a *znalost*), autorka se nijak nepozastavuje nad tím, že na feministické straně sporu se stereotypy zpravidla (explicitně) *kritizují* – že se tedy (v intencích uvedené definice) feministé stavějí proti *zkušenosti* a proti *znalostem*. (Při četbě analyzovaných textů se mi však zdá, že feministé stereotypy výraznou měrou konstruují, tj. nereprodukuje je z textů, a už vůbec ne z experimentálních nebo dotazníkových výzkumů, nýbrž formulují je záměrně vyhoceně, aby bylo snadné je kritizovat.) Zadržte užitá definice hovoří o funkci stereotypů a o jejich zdroji, nikoli ovšem o jejich deontické povaze. V mém chápání musí mít stereotyp (jejž analytik odhaluje v pozadí textů) podobu generalizovaného tvrzení; tomu, co je např. „stereotyp postavení žen ve společnosti“ (s. 56), tedy nerozumím. Zatřetí diplomantka nerozlišuje, co jednotliví pisatelé s jednotlivými stereotypy dělají: zda je reprodukuje bez distance, ironizují, odmítají, nacházejí u protivníka aj. Pojmem, který mi v analýze velmi chybí, je *kontextualizace*.

Na feministické straně sporu diplomantka označuje za falešné dva argumenty. V textech, které připojila k práci jako přílohu, lze ale nalézt mnohonásobně větší množství falešných argumentů (některé z nich i opakovaně, např. *protože je rok 2015* nebo *od té doby, co máme mozek*; falešná opozice *Západ × konzervativní hodnoty*), manipulativních hodnotících nominací, podkládání oponentům názorů a přesvědčení, která nezastávají (*je černá, musí být z Afriky*), dvojic navzájem neslučitelných tvrzení aj. Falešné jsou i některé argumenty, které diplomantka ve své analýze vyjmenovává, ale jako falešné neoznačuje. Na „antifeministické“ straně je to stejné: diplomantka uvádí jediný falešný argument (ovšem označuje ho pouze jako *nejčastější*) a dokládá ho jediným textem; jde o „degradaci feminismu jako vědy“. Falešnost toho argumentu přitom není zjevná: feminismus snad přece skutečně není obor poznání (většina vědců, kteří na analyzovaném diskurzu participovali, jsou sociologové), nýbrž přístup, zorný úhel, a současně i aktivistické hnutí. Sebedefinice GEK (iniciátora ukončení výstavy) je v tomto smyslu příznačná: GEK nazývá sebe samu *expertní*, ale jedním dechem uvádí své ryze politické (agendu nastolující) cíle. Zjevných falešných argumentů a kontextualizací a nekorektně hodnotících nominací lze pochopitelně i na „antifeministické“ straně sporu najít dost a dost. Další věc, která by se kritickému analytikovi podle mého soudu neměla stát, je opakované zdůrazňování úmyslné manipulace (o O. Neffovi se to píše na s. 54, 64, 74), ačkoli se daný pisatel při nejbližší příležitosti za svůj omyl omluvil (na s. 65 autorka tuto omluvu označuje za ironickou, ale k takové interpretaci text neposkytuje žádné vodítko).

Diplomantka Neffa vyzdvihuje jako výrazného aktéra daného diskurzu – a přitom když si přečteme oba jeho texty, je zřejmé, že jeho pozice není primárně antifeministická, nýbrž proticenzurní. Znovu tu narážím na to, že apriorní pojetí analyzovaného diskurzu jako diskurzu o feminismu, a nikoli o cenzuře umění, vedlo autorku k ignorování některých zásadních (tím myslím v diskurzu samém

opakovaně se vracejících) aspektů sporu, např. zda jde v případě fotografií K. Richtra o *zašlé kouzlo zvláštní krásy*, nebo o *softporno*, zda výstava měla kurátora (na feministické straně sporu se objevuje delegitimační tvrzení, že neměla, ale pořadatel se o *kurátorce* zmiňuje), apod.

Dále je třeba uvést, že předloženou práci poškozují četné věcné chyby (Martin Konvička není *politik ODS*, s. 33; *profesor Možný* není přezdívka O. Neffa, nýbrž Ioni zesnulý významný sociolog, s. 50; Kurt Waldheim kandidoval na prezidenta v Rakousku, a ne v *Austrálii*, s. 28) a nekomentované odklony od obvyklé terminologie (většina substantiv označovaných jako *kolektiva* jsou ve skutečnosti generické plurály; jako antroponyma se mimo posuzovanou DP označují vlastní jména osob, zde jména obecná). Rušivě působí při čtení i množství překlepů, omylem vynechaných slov a interpunkčních chyb, střídavé přechylování a nepřechylování týchž ženských příjmení, soustavné nesklonování slovesných adjektiv na *-ící*, nenoremní pravopis složených adjektiv, kolísající pravopis *diskursivně/diskurzivně* a lexikální nepřesnosti (např. užití slova *škála* ve významu ‚množina‘, s. 49; feministky nejsou odpůrci *přirovnávány k ideologické skupině*, nýbrž jsou za ni prohlašovány, s. 70), aj.

Po jistém váhání doporučuji diplomovou práci Šárky Kindlové k obhajobě. V případě přesvědčivého výkonu u obhajoby ji lze hodnotit známkou *dobře*.

V Praze 22. května 2017

doc. Mgr. Robert ADAM, Ph.D.